

Το προϊόν της μαστίχας – Ιστορική διαδρομή

Χρίστος Μπελλές Δρ Ιστορίας

Το προϊόν της μαστίχας, μοναδικό προνόμιο της «Χίας γης» σε παγκόσμια κλίμακα, σημάδεψε καθοριστικά την οικονομική, πολιτική, παραδοσιακή και κοινωνική ζωή του νησιού. Η λέξη Χίος έγινε συνώνυμη με κείνη της μαστίχης. Τούτο το προϊόν, που κατέχει επίσης τα πρωτεία στην κλίμακα των προϊόντων με μακρόχρονη ιστορία – η αρχαιότερη ιστορική είδηση έρχεται απ' τον Ηρόδοτο (5^{ος} π.Χ. αιώνας) – συνδέθηκε με ήθη, έθιμα, παραδόσεις και γενικά με τον τρόπο ζωής των λαών της Ανατολής (Τουρκία, Συρία, Σαουδική Αραβία, Ιράκ, Περσία κ.α.). Η ιστορία και η χρήση του προϊόντος συναντάται στις κλασικές εποχές. Ο Θεόφραστος, ο Πλίνιος, ο Διοσκουρίδης, ο Γαληνός, ο Ιπποκράτης κάνουν αναφορά στη μαστίχη και μάλιστα στις θεραπευτικές ιδιότητές της.

Η ένταση κι επέκταση της καλλιέργειας της μαστιχοφόρου σχίνου, για εμπορική εκμετάλλευση, φαίνεται πως αρχίζει από την εποχή του μαρτυρίου του Αγίου Ισιδώρου (14 Μαΐου 250 μ.Χ.). Στην άποψη τούτη καταλήγουμε στην προσπάθεια να ερμηνεύσουμε, σύμφωνα με την παράδοση, τη σχέση του μαρτυρίου του Αγίου Ισιδώρου με τα μαργαριταρένια δάκρυα της μαστίχης. «Τα δένδρα του σχίνου, αυτόπτες μάρτυρες του βασανιστικού θανάτου του αγίου, ποτίστηκαν με το αίμα του και αγιάστηκαν θαυματουργά να δίνουν τούτον τον καρπό του πόνου του».

Κατά τη βυζαντινή περίοδο η Χίος υπήρξε έδρα του Ναυτικού Θέματος του Αιγαίου Πελάγους κι ένα απ' τα σημαντικότερα οικονομικά κέντρα της αυτοκρατορίας. Υπήρξε σημαντικός σταθμός (πόλη-εμπορείο) εισαγωγικού, εξαγωγικού και διαμετακομιστικού εμπορίου, ανεφοδιασμού πλοίων και

καταφύγιο τους. Απ' το λιμάνι της εξάγονταν τα μονοπωλιακά και πολυτελή προϊόντα της, όπως μαστίχη μεταξωτά, κρασί, αλάτι και εισάγονταν, κύρια, σιτηρά. Τούτους τους χρόνους το μονοπώλιο της μαστίχης υπαγόταν στον αυτοκράτορα.

Εραστές της μαστίχης και σκληροί ανταγωνιστές οι ιταλικές πόλεις-κράτη, ζητούν μια θέση στην καρδιά της Χίου με εμπορική υστεροβουλία. Το ίδιο και οι ποικιλώνυμοι πειρατές του Αιγαίου, αλλά τούτοι χωρίς τα προσχήματα για το «αντικείμενο του πόθου» τους. Πρώτο το Αμάλφι (αρχές 11^{ου} αιώνα) και στη συνέχεια Ενετία, Πίζα, Γένουα ιδρύουν εμπορικούς σταθμούς και διεξάγουν σημαντικές συναλλαγές «επι της μαστίχης».

Στις μέρες των Γενουατών δυναστών Ζαχαρία (1304-1329), οι ετήσιες πρόσοδοι της Χίου ανέρχονταν σε 200.000 χρυσά νομίσματα (το 1/5 περίπου των προσόδων της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας). Η Χίος, δηλαδή, είχε φορολογική ικανότητα το 1/5 της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Και σ' αυτή την πρόσοδο τον πρώτο ρόλο έπαιζε και πάλι το προϊόν της μαστίχης. Μιλάμε, βέβαια, για χρόνους παρακμής του Βυζαντίου, αλλά το ποσοστό δεν παύει να είναι ποσοστό.

Στις μέρες των Γενουατών κατακτητών Ιουστινιάνοι (1346-1566), η τεράστια και ξακουστή μετοχική εταιρεία «**Μαόνα**», που ιδρύθηκε το 1347, είχε σαν κύριο προϊόν εκμετάλλευσης το μονοπώλιο της μαστίχης, με μόνη υποχρέωση να δαπανά για την άμυνα του νησιού. Η εταιρεία αυτή είδε μέρες συσσώρευσης ζηλευτού κέρδους για την εποχή, αλλά και χρησιμοποίησε εμπορικές μεθόδους (απόσυρση προϊόντος κλπ.), όπως και λογιστικές τεχνικές, αξιοπρόσεκτες κι αξιοθαύμαστες μέχρι των ημερών μας.

Η τουρκική απειλή έχει απλώσει τα πλοκάμια της πάνω στο Αιγαίο. Η «ώρα της Χίου» έρχεται τον Απρίλιο του 1566, όταν ο Πιαλή Πασάς την καταλαμβάνει αμαχητί. Ένα νέο κεφάλαιο ανοίγεται για το νησί. Και σ' αυτό

το κεφάλαιο, είναι και πάλι η μαστίχη που παίζει τον καθοριστικό ρόλο στη δόμηση του κοινωνικοοικονομικού γίνεσθαι. Επί Τουρκοκρατίας, οι κάτοικοι των Μαστιχοχώρων απολαμβάνουν πολλά και ειδικά προνόμια, σε σχέση με τους υπόλοιπους κατοίκους του νησιού, τους υπόλοιπους Έλληνες. Τις παραμονές της γενοκτονίας του 1822, που έμεινε στην ιστορία σαν «η σφαγή της Χίου», ο πληθυσμός του νησιού ανερχόταν σε 120 με 130 χιλιάδες και η κοινωνικοοικονομική του ανάταση σε τέτοιο αξιοζήλευτο επίπεδο, ώστε το νησί να χαρακτηρίζεται «Παράδεισος της Ανατολής» που καταβάλει φόρο στην Πύλη 220.000 γρόσια, έναντι 300.000 της Κρήτης και 338.000 ολόκληρης της Πελοποννήσου.

Στις μέρες μας, με τον Αναγκαστικό Νόμο 1390/1938 «Περί Ενώσεως Μαστιχοπαραγωγών Χίου και θέσεως διατάξεων τινών περί Γεωργικών Συνεταιρισμών», η ιστορία της Μαστίχης ζει και βασιλεύει...

Η υπόθεση της μαστίχας είναι ένα κομμάτι της τοπικής μας ιστορίας και όχι μόνο. Είναι ένα κομμάτι της οικονομικής, της πολιτικής, της παραδοσιακής, της κοινωνικής, γενικά, ζωής του τόπου, που τον στιγμάτισε, όπως στιγμάτισε κι ήθη, έθιμα, παραδόσεις και τρόπο ζωής των λαών της Ανατολής, με τους οποίους συνδέθηκε. Η υπόθεση της μαστίχας είναι υπόθεση όλων μας και για τούτο η γνώση της όρος *sine qua non*, για όλους μας. Εδώ μπαίνει και πάλι η αναγκαιότητα διδασκαλίας στη σχολική εκπαίδευση, της Τοπικής Ιστορίας. Κι εδώ η ευθύνη του πνευματικού κόσμου και της πολιτείας, μα κι όλων μας. «Οι καιροί ου μενετοί». Δεν μπορείς να ζεις και να πεθαίνεις σ' ένα γενέθλιο τόπο και να αγνοείς την Ιστορία του και τη δική σου, τις ρίζες του και τις δικές σου, αφού η Ιστορία διδάσκει, διαπαιδαγωγεί, ενώνει, γιγαντώνει, εκδικείται, μα κι αποτελεί εφαλτήριο του αύριο... Δεν μπορείς να αγνοείς την Ιστορία σου, αφού είναι έργο δικό σου – παραφράζοντας το μεγάλο φιλόσοφο της αέναης ταξικής πάλης – την Ιστορία που επιβάλλεται «να σηκώνεις στους ώμους σου κάθε φορά που βαδίζεις μπροστά...».